

Gábor Felícia: Csángó vagyok

Csángó vagyok. Azzá váltam, vagy az is voltam, nem tudom.

Tizenhárom éves lehettem, amikor először hallottam ezt a szót. Akkor semmit sem mondott. Azt mondták rám, hogy az vagyok. Biztos – gondoltam. Bozgor vagy. Ezt is mondták, de ezt már ismertem. Ha hallottam, szégyenkeztem, bár ezt sem értettem. Akkor.

Úgy nőttem fel, mint az ég madarai. Iskolába jártam, de tudatlan voltam. Tudtam azt, hogy van Isten.

Így hívta mindenki, hogy Istán. A pap nem. Azt mondta, hogy aki így hívja, az a pokolra jut. Megsúgta ezt nekem gyónás közben. Tizenévesen. Szaladtam is haza.

– Nagytátoka, nagytátoka! – mondtam nagyapámnak. – Ná mongya azt, hogy Istánem, Istánem, aggyál ágéséget házam népénák, asz'monta a pap, pokolra jut.

Nagypapa súgott valamit a fülembé.

Nagypapa öreg. Anyám azt mondta: – Hallgassatok ria, igazat mond.

Utána titokban a templomban a Dumnezeu után mindig odatettem, hogy Istánem. Amikor kistestvérem és az apukám beteg volt, háromszor is hozzátettem. Biztos, ami biztos, gondoltam. Ha valaki beteg volt a családban, akkor esténként mindig imádkoztunk csoportosan. Legtöbbször a rózsafüzért mondtuk el. Én mindig olyan álmos voltam, de nem mertem elaludni, mert mi lesz, gondoltam, ha pont miattam nem gyógyulnak meg.

Kisöccseim néha elaludtak. Akkor anyám csak biccentett valamelyikünk felé, s keményen ránc

nézett, mi meg gyorsan megböktük az alvót. Hogy ne aludjunk el, tizedenként sorba mondtuk az imák elejét. Ez ébren tartott. Minden tized után a szokásos rózsafüzérimától eltérően még két kérelmet is hozzátett az anyám: – Betegek anyja, könyörülj érettünk. Fiatalok anyja, könyörülj érettünk. Sokáig nem is értettem, hogy kinek az anyja imádkozik értünk. Hogy lehet, hogy Szent Szűz Mária ennyiféle anya. De nagyapám azt mondta, hogy ahány csillag van az égen, annyiféle anya a Szűzanya, és mindig azt kell kérnünk, amire szükségünk van.

Hát ezért történt, hogy másnap az iskolában – első osztályban – elmagyaráztam mindenkinek, hogy mi mindenféle a Szűzanya. Így versanya is. És mivel előadásra készültünk, arra buzdítottam mindenkit, hogy imádkozzanak a versek anyjához. A tanító néni azt mondta, butaság, ilyen nincs, csak a tudás a segítség.

Tizenhárom évesen még soha nem voltam táborban, pedig kötelező volt menni. Minden iskola kapott néhány táborjegyet, s ha senki sem jelentkezett önkéntesen rá, akkor kisorsolták. Akit kisorsoltak, annak kötelező volt elmenni és a másik felét kifizetni. Mindig imádkoztam magamban, hogy ne én legyek a kiválasztott. A kisorsolt. Mert hajaj! Mentem volna én! Ó, repültem volna! Már hetekkel előtte kinéztem a térképen a helyet, ahol a tábor volt. Álmomban már ott is jártam. De jaj! Csak ne én legyek! Nem tudom kifizetni. Szégyelltem. Szégyelltem, hogy szegény vagyok.

Egyszer aztán engem sorsoltak ki. Remegő kezekkel nyújtottam át a cetlit anyámnak. Figyeltem, egyenesen a szemébe néztem. Hátha. Hátha mégis azt mondja: – Most elmehetsz. Most ki tudjuk fizetni. De nem. Szomorúan felnézett a semmibe. Ezt mondta: – Nám, fiam. Nincs árrá paránk. Máccor. Ná félj. Eccer álmenc. S búsulni fogc, hogy másszá vagy, s nám itthon.

Engem nem vigasztalt az, hogy majd egyszer. Én menni akartam. Most. De sajnós, nem mehettem. Mónika barátnőm ment el, neki ki tudták fizetni. Először irigy voltam. Bánkódtam. Szomorkodtam. Aztán lassan elfelejtettem.

Csúfoltak azért, mert szegények vagyunk.

– Nám vajunk szegények – mondta az anyám. – Mondd mág náik, ha még egyszer azt mongyák, szegényák vajunk, jöjánák csak ál ábédidőbá, s nezzék csak mág, van mit ejünk. Rokolyátok s ötözátetek es van, s azok mind tiszták. Mondd mág náik, fiam. Mondd mág. S máglátod, nám mondanak többát ilyánt.

De hiába mondtam, néha még jobban nevettek. Ezért inkább már nem is mondtam semmit. Egyik nap, amikor szomorúan mentem haza, elpanaszoltam nagypapámnak a bánatom.

– Jaj, tá kölyök. Há nám tudtad, hoj minden ember egymodullag gazdag? Kinák kicsi van künn, annak sok van bán, s kinák sok van künn, annak kicsi van bán. Látod, neked nincs sok gúnyád, sok jácsékod, nincs mámádéknak sok parájuk, dá milyán gazdag a szüvád, s milyán gazdag a zászed. Mát csufolad tá a gazdagokat, azé má gazdag?

– Nám, nagytátoka, őket senki nám csufalja.

– S nám tá vacc a lágjobb tanuló a klászádba?

– Ige, nagytátoka.

– Vári mámádot tátád?

– Nám, nagytátoka.

- S vajon bászelnák-e pagány szavakat mámadék?
- Nám, nagytátoka.
- Hát káll annél több? Látod milyán gazdag vacc?
- Ige, nagytát, látom.

De akárhogy is erőlködtem erre gondolni, amikor az osztálytársaim fagyit ettek a szünetekben, valahogy mégsem éreztem gazdagnak magam. Valahogy szívesebben tartoztam volna abba a másik körbe.

Tisztán öltözünk. Ez igaz. Nem volt olyan nagyon sok ruhánk, de mindig tiszták voltak. Pedig milyen nehéz volt mosni ennyi gyerekekre! Nyáron a patakra mentünk. Amikor volt tehenünk, felpakoltuk a szekeret mindenféle ruhával: téli vastag ruháinkkal, meg szőnyegekkel, amiket anyám szőtt, ágytakarókkal, paplanokkal, és mentünk a patakra. Azok nagyon szép napok voltak.

– Patakfájibá mennünk mosni, nagytátoka, nezzá, ha kárás valaki, mongya mág, hoj ástérá, e hatkorra hazajövünk. – Hagytuk meg nagyapánknak, aki otthon maradt házörzőnek. Kicsi, nagy, ment mindenki. A falu végén, erdő között folyt a patak. Ott olyan tiszta volt még.

– Láhát bálölá inni es, ulyan tiszta, dá azét tük ná ijatak, mát hozunk a kútról vizát, vaj, ha áröst másszá felmenünk lesz, akkor vannak tiszta patakecskák az árdőbá. Onnat hozunk vizát. Máglássuk, hol kapunk hályát. Mát ilyánkor, nyár álájin, áröst sokan mennák patakra, s nem eppá jó utolsónak lenni, mát szánnyeska a víz, s nám tisztít úgy, hury káll – mondta anyám induláskor.

Odaérvén aztán, szedtünk leveles tölgyfaágakat, abból gátat raktunk és mostunk. Brr, de hideg volt reggel a víz! Idősebb testvéreim mosták a nagy és nehéz dolgokat. Mi kicsik moshattuk a zsebkendőket azokkal a szappanokkal, amik elvékonyodtak, és már nem nagyon tudták ők használni a nagy szőnyegekhez. Néha amikor édesanyám szappant főzött az udvarban, és kirakta földarabolva a napra, hogy kiszáradjanak, nagypapám elvett egy darabot és faragott belőle lovacskákat, amit ilyenkor elhasználhattunk. Csak sokszor sajnáltuk ezeket elhasználni. Vittünk magunkkal egy hosszúkás négy lábú széket, amit a patakba állítottunk: a padecskát. Arra kerültek a ruhák, szőnyegek szép sorban. Beszappanozták, majd sulyokkal, ami egy vágódeszkához hasonlított, sulykolták. Azután kiöblítették, amíg tiszta nem lett. Amikor tiszta volt, kivitték egy napos helyre, és kiterítették. Úgy nézett ki ilyenkor a patak két oldala, mintha kiöltöztették volna. – Mint e nyírjárza – mondta anyám. Amerre ellátott a szem, mindenhol színes ruhák száradtak. Sokan jártak a patakra. Hajnalodtól késő estig ott voltunk. Ott reggeliztünk és ott is ebédeltünk. Ha nagyon kicsik voltunk, ebéd után aludnunk is kellett. Sőt, idősebb testvéreink még mesét is mondtak nekünk.

Vot eccer e nyuleska. S annak vot három kicská nyula. Eccer mikor az anyik álment vadászni, mág hagyta a kicská nyuleskáknak, hoj jól kocsologyanak be. Senkit nohogy bé árászának. Mát ő haza nám jő, mát másszá menen innát. Zanyik álment. Nám tőt ál sok idő, s egyszer csak kopogtat valaki. Nyuleskák, nyuleskák, árászátek bé, má itt künn áröst hidág van. Gondolkoztak a kicská nyuleskák, vajon ki láhát az? Álmenták az ablakhoz, s kikukucsiltak. Há látták, hoj az a farkas. Hjajaj. Mit csányonak?

Odamenták az ajtóhoz, s kirikojtattak, hoj nám árásztik bé. Mát mágeszi őket. Farkas látta, nincs mit csányon, álment e vasas emberhez, s mághegyesittá nyálvit. Visszament a házhoz, simándes, vékonykán azt mondta. Én vajok a mámátok, árászátek bé, nyuleskák. A kicská nyuleskák áróst nám hitték, hoj ő az anyik. Mátők üsmárték az anyik glászját. Ásmég hátramenták az ablakhoz, s kikukucsiltak. Há látták, hoj a farkas az. Na, ájmég farkas, most adunk nük náked, mondták a kicská nyuleskák. S odamenták az ajtóhoz. S kiszóltak. Majtég, mámé. Kicsányuk az ajtót. Csak ulyan sokat játszottunk, máddig nám votál hon, hoj sok jácsék itt van zajtó álótt. Várj e kicsit. S álkázták e gödröt ásni az ajtó álé. S mágásták. Ámá jó mélyát. Ria raktak e padravalót, látakarták, hoj ná látszogyan. No, most má háj bé. S kicsánták az ajtót. A farkas serényán bé es lépett. S akkor, hodorog-tronk, béásett a likba. Ha-ha-ha – kacagtak a nyuleskák. Úgy káll náked! S mikor hazajött az anyik, s látta, milyán ászes kölykái vannak, áróst mágszáráttá őket. S jól álvártá a farkast. Az többát ottoti még csak a ház közálíba se ment soha. Itt a végá, fuss ál válá. Lá Návérba.

Ugyanazokat a meséket mesélték, amiket az édesanyám mesélt nekik kiskorukban.

Télen aztán csak a szükségszerűbb ruhákat mostuk ki. De abból is volt bőven mindig. Nagy-nagy fazekakban havat olvasztottunk, bent kiljábá a plitán, mert az esővízzel, vagy a hóval jobban lehetett mosni. Jobban tisztít, mondta az anyám. Cipeltünk haza a kútról is vizet, és nagy csebrekbe, fából készült kádba öntöttük.

– Áztasd bé jó sokat, s ösztán jól szappanozd bé, s jól-jól dörzsöld mág, lá-láöblítéd öszta, s béhányad a vigitoba. S a fátákéket a fátákékekvál ásztisd be, a fájéráket a fájérákvál – okosított az anyám. Történt egyszer, hogy a kishúgom, Mimi belepottyan fenékkal a forró vízbe. Ott settenkedett anyám körül, aki éppen a vizet öntötte. Pont jött a szomszédasszony, s a szegény gyerek úgy megijedt, hogy meghátrált az öregasszony láttára, és beleesett a vízbe. Volt akkor sírás! Sírt mindenki: Mimi, mert fájt neki, anyám, mert nem tudta mit tegyen, miután kikapta a vízből, a szomszédasszony, mert az ő hibájából történt, Adrián, Péter meg én sírtunk, mert mindenki sírt. Más nem volt otthon. De sebtében bejött a nagypapa, aki az udvarban lakott velünk: – Tedd be serényán hidág vizbá! S tartsd ott! Muszáj, hoj lehúljön. Anyám az ölén gyorsan az orvoshoz vitte.

– Jaj, úgy szorítottam káblámhez szegénykét, s úgy futtam, s úgy bőgtünk mindakáttán. S jaj, mondtam náki, majtég ott vajunk, ná bőgj, majtég nám fáj, s futtam válá felfálé a diszpenzár felé. Jaj, szegény gyármek, hugy fájt náki, jaj, a szívám mágszakatt, mikor bőgött.

Kapott sokféle kenőcsöt, és hason feküdt sokáig. Neki adtuk a legfinomabb falatokat és a legjobb játékainkat. Nővérem, Liliana akkor Kovásznán tanult. Hazautazott és végig mellette volt, ápolta éjjel-nappal. Anyánknak tovább kellett főzni és kollektívbe járni. Mert oda kötelező volt menni. Már azóta, amióta én megszülettem.

Egyetlenegyszer kirándultam 50 km-nél távolabb tizenéves koromig, s mindössze egy napra. Akkor is kötelező volt menni, hiszen pionírrá avattak. Piatra Neamțra mentünk, ahol Nagy István várában felesküdtünk a hazára és az atyánkra, Ceaușescura, hogy védeni és szolgálni fogjuk az országot. Mit értettem én ebből! Buzgón szavaltam a sok szakaszos verseket. Várlátogatás után elvittek minket az állatkertbe. Először a farkast láttam meg. Be volt zárva. Rácsok között

volt. Azután láttam, hogy az őzike is, meg a róka is, meg a madarak is, és jaj minden állat be van zárva. A nagy medve és a kis bocs is. Ilyen állatokat soha nem láttam életemben. El sem tudtam volna képzelni, hogy esetleg veszélyesek, hiszen anyám meséiben mindig szabadon mozogtak. Az embert nem bántották soha. Most ott voltam előttük. Ők rács mögött, én kint. Meg akartam érinteni. Simogatni. Elmondani, hogy én ismerem őket. Sok történetet olvastam róluk, s anyám is sokat mesélt. Engedjék őket szabadon! Nem bántanak. Nagyon megsajnálta őket. Otthon aztán, amikor elmeséltem, mit láttam, olyan fájdalmasan mondtam, hogy Péter sírni kezdett. Nagyapám megjegyezte anyámnak:

– Látod, Anna, nűkes így vajunk. Hugy a kölyök máséli. Dá tud mág, Anna, nám sokat tart az még így. Mát mágfordul egyszer a kárak.

– Jaj, tát, ná mongyan ilyánek a kölyök álótt – figyelmeztette anyám.

Pedig én nem értettem. Én csak szüntelenül az állatokra gondoltam. Nővéreim vigasztaltak: nem fáj nekik, az csak jó nekik, mert van mit enniük, van hol lakniuk.

– Miért zárták be vasrácsokkal? És miért nem engedted szabadon őket? – kérdezte Péter hetekkel később.

– Nem volt szabad – feleltem.

Sokszor eszembe jutottak a farkas szemei, az őzike szemei, a mókus szemei. Később már úgy meséltem mindenkinek, hogy az összes állat szeme könnyes volt. Biztos sírtak. De bátyám azt mondta, hogy nem sírtak és ne meséljek már ilyen butaságokat. Pedig én láttam nálunk az erdőben mókust. Igaz, nem nagyon közeli, de az nem sírt. Tudom én. Ezután ezt a megállapítást is hozzátettem a történetek elmesélésekor. Mert sokszor iskola után egy félórás kávé, egy órát még maradtunk játszani. Én ilyenkor meséltem. Néha kitaláltam a meséket, néha azt meséltem, amit olvastam, néha pedig azt, amit nagyapám nekem. Legtöbbször kikaptam, mert nem értem időben haza. De nem fájt. Szerettem mesélni. És szerettem szerepelni. Nők napján, március nyolcadikán mindig egy egész műsorral kedveskedtünk anyáknak. Sok-sok verset, éneket megtanultunk és előadtuk neki este. Anya olyan büszke volt. Nagy, könnyes szemekkel nézett mindnyájunkat.

Gábor Felícia

A további részek itt olvashatók:

<http://www.magyarokszulettunk.org/irodalom/gyermekkent>